

Asia: VN/22132/2020

Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Tulevaisuuden tasa-arvokysymykset

- 1. Tavoitteiden asettamiseksi on selonteossa tarkoitus käsitellä toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia sekä niiden ennakoitavissa olevia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Millaisia tulevaisuutta ennakoivia tasa-arvokysymyksiä tai ongelmia mielestänne pitäisi selonteossa painottaa? Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa ja perustelkaa enintään viisi selkeää kysymystä. Mikäli mahdollista, sijoittakaa ne teemaotsikoiden alle sopivaksi katsomaanne kohtaan. Teema-alueet on esitelty edellä.**

Naisten osa (NO) on vuonna 2021 perustettu feministinen verkosto, joka kiittää matalan kynnyksen mahdollisuudesta kommentoida tasa-arvopoliittisen selonteon valmistelua. Lausun Naisten osa -verkoston puolesta seuraavaa:

Eri puolilla maailmaa, erityisesti Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa, tasa-arvopoliittikka ja -lainsäädäntö ovat nopeassa muutoksessa. Sukupuoli itsemäärittelyn kohteena olevana identiteettinä on keskeinen 2020-luvulla esillä oleva poliittinen ihanne. Sen mahdollisista käytännön vaikutuksista esimerkiksi tilastoinnissa, lainsäädännössä ja yhteiskuntapolitiikassa ei Suomessa ole ollut paljoa koko yhteiskunnan mukaan ottavaa demokraattista keskustelua.

Pääministeri Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa todetaan, että "[k]olmannen sukupuolikategorian käyttöönotto mahdollistaisi sukupuolen moninaisuuden paremman huomioimisen rekisteriaineistoissa" (s. 43), mainiten esimerkkeinä tähän kategoriaan sisältyvistä identiteeteistä muunsukupuoliset ja sukupuolettomat. Sukupuoli-identiteetin lisäksi kaikilla on myös syntymässä tunnistettuun biologiseen sukupuoleen tai myöhempään sukupuolenkorjaukseen perustuva juridinen sukupuoli. Tasa-arvon edistämiseksi on keskeistä pohjata päätöksenteko mahdollisimman tarkkaan ja oikeelliseen tietoon.

Sukupuoli-identiteeteistä on hyvä kerätä tietoa anonyymeissa kyselytutkimuksissa biologisen/juridisen sukupuolen lisäksi. Sukupuoli on olennainen tieto lukuisissa kysymyksissä kuten terveydenhuollon suunnittelussa ja kohdentamisessa, rikostilastoissa ja vain miehiä koskevassa asevelvollisuudessa. Tiedonkeruussa ja rekisteriaineistojen ylläpitämisessä ei tule edetä datan laatua köyhdyttävään suuntaan. On myös arvioitava, missä määrin yksilön tietosuojan osalta on asianmukaista kerätä tietoa yksilön sukupuoli-identiteetistä rekistereihin, joissa se on yhdistettävissä tunnistetietoihin.

Sukupuolesta, sukupuoli-identiteeteistä ja sukupuolen ilmaisusta (tasa-arvolain mukainen jäsenys) on annettava suurelle yleisölle, nuorille ja lapsille asianmukaista tietoa. Tällä hetkellä monet kansalaisjärjestöt mutta myös jotkut julkiset instituutiot tarjoavat esim. sukupuolen moninaisuudesta osin ristiriitaista sekä tieteellisesti koeteltuun tutkimustietoon perustumatonta sisältöä.

Tasa-arvopoliittiset tavoitteet

2. Marinin hallituksen tavoitteena on parantaa kunnianhimoisesti tasa-arvoa yhteiskunnassa ja nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen kansalliset pitkän ajan tasa-arvopoliittiset tavoitteet, jotka toteutuessaan veisivät Suomea tasa-arvoisemmaksi yhteiskunnaksi? Huomioikaa, että kysymys on tavoitteista, ei välineistä tai toimenpiteistä. Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa enintään viisi konkreettista, selkeää ja seurattavissa olevaa tavoitetta.

Naisten osa (NO) -verkosto pitää seuraavia teemoja erittäin keskeisinä:

1 Turvata eri sosioekonomisiin ryhmiin lukeutuvien naisten ja miesten tasa-arvoinen asema työelämässä, työmarkkinoiden ulkopuolella tehdystä työstä ja osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon. Erityisesti tulee huomioida koronaviruspandemian vaikutukset työoloihin, toimeentuloon ja hoivaan.

2 Vähentää ja ehkäistä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, turvata tähän liittyvät palvelut (esim. turvakotien määrä ja rahoitus), tekijöiden ja uhrien tilastointi ja aiheeseen liittyvä tutkimus. Sosiaaliturvaan liittyvissä uudistuksissa tulee huomioida väkivaltakysymyksiin liittyvä avo- ja aviopuolisoiden mahdollisuus taloudelliseen itsenäisyyteen.

3 Sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittäminen ja kohdentaminen kysymyksissä, joissa sukupuolierityisillä tiloilla ja palveluilla on väliä, erityisesti lasten ja nuorten kohdalla.

4 Selvittää ja tutkia lasten ja nuorten parissa esiintyviä sukupuolittuneita psykososiaalisia kysymyksiä. Esimerkkeinä syömishäiriöt ja tytöiksi syntymässä tunnistettujen nuorten 2010-luvulla voimakkaasti kasvaneet määrät sukupuolidysforian hoitoon liittyvissä läheteissä.

3. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen tasa-arvopoliittiset tavoitteet koskien Euroopan unionia ja kansainvälistä toimintaympäristöä? Täsmentäkää ja perustelkaa, mikäli mahdollista.

Tasa-arvopoliitiikan tulee keskittyä poistamaan yksilöihin ja ryhmiin heidän sukupuolensa perusteella kohdistettua syrjintää. Kansainvälisissä sekä valtioidenvälisissä että kansalaisjärjestöissä esiintyvää usein vahvasti polarisoitunutta gender-politiikkaa on hyvä hahmottaa, analysoida ja käsitellä kriittisesti. Sukupuoli-identiteettien moninaisuutta korostavan politiikan pyörteissä ei tule unohtaa epäedullista asemaa, joka kohdistuu naisiin heihin liitettyjen lisääntymisbiologisten ominaisuuksien perusteella. Selkeä ja oikeelliseen tietoon perustuva argumentointi toimii parhaiten monenvälisillä kansainvälisillä areenoilla.

Sukupuolten oikeudellinen asema

4. Lainsäädäntö on yksi merkittävä sukupuolten tasa-arvopoliitiikan väline. Miten lainsäädäntöä tai yksilön oikeussuojaa pitäisi mielestänne kehittää sukupuolten tasa-arvon lisäämiseksi? Huomatkaa, että kysymys ei koske ainoastaan tasa-arvolakia.

Tasa-arvolaki suojaa syrjinnältä sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Näitä käsitteitä ei tule sekoittaa yhteiskuntapolitiikassa ja julkisten instituutioiden viestinnässä. On tärkeää ylläpitää selkeitä määritelmiä ja sisältöjä kielletyille syrjintäperusteille. Lisäksi on arvioitava tarkkaan, millaisia vaikutuksia 2020-luvulla toteutettavaksi tarkoitetuilla lainsäädäntömuutoksilla on.

Jos sukupuolenkorjauksiin liittyvää lainsäädäntöä uudistetaan ja juridisen sukupuolen muuttaminen erotetaan lääketieteellisestä arvioinnista, sukupuoleen liittyvällä itseidentifikaatiolla voi olla vaikutuksia mm. sukupuolen mukaan jaettuun palveluihin, tiloihin ja tiedonkeruuseen. Kaikki vain naisille tarkoitetut tilat ja palvelut eivät ole valinnaisia, esimerkkeinä sairaaloiden osastot ja vankeinhoito. Lakimuutoksia valmistellessa on syytä tehdä huolellinen sukupuoli- ja muiden vaikutusten arviointi.

Tämän on nostanut esiin myös Terveystieteiden tutkimuskeskus sukupuolidysforian hoitosuosituksen eettisessä arvioinnissa vuonna 2020: "Juridisen sukupuolen määrittelyyn liittyviä erilaisia yhteiskunnallisia muutostoiveita, esimerkiksi yksilön vapaus valita juridinen sukupuolensa (ns. self-id) ja/tai useamman luokan lisääminen juridisiin sukupuolista kuvaaviin vaihtoehtoihin. Tuolloin on luonnollisesti huomioitava, että binäärisen järjestelmän purku aiheuttaa erilaisia heijastusvaikutuksia koko yhteiskuntaan (esimerkiksi sukupuolitetut urheilulajit ja sukupuolitetut julkiset tilat, sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen seuranta yms.)." (Ks. <https://tinyurl.com/yyps3deg>, kohta 1.4)

Marinin hallitus aikoo selvittää sijaissynnytyksen sallimisen ehtoja. Tällä hetkellä hedelmöityshoitojen antaminen sijaissynnytystarkoituksiin on laissa kielletty. Suomessa ei tule säätää lakia, joka mahdollistaa oikeudellisesti toimeenpantavat sijaissynnytyssopimukset. Synnyttäneellä naisella tulee aina olla mahdollisuus olla luopumatta synnyttämänsä lapsen vanhemmuudesta. On ihmisoikeusajattelulle vierasta, että yksilö voisi pätevästi luopua luovuttamattomista ja jakamattomista oikeuksistaan.

5. Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista sukupuolen ja jonkin muun ominaisuuden perusteella. Se voi olla myös rakenteellista. Mitkä moniperusteisen syrjinnän kysymykset mielestänne pitäisi ehdottomasti käsitellä selonteossa?

Kaikki moniperusteisen syrjinnän muodot tai useamman ominaisuuden perusteella tapahtuvat ihmisoikeusloukkaukset eivät ole otettavissa haltuun pelkällä juridiikalla, vaan ne saattavat olla esimerkiksi sosiaalityön työkenttää. Konkreettisia kysymyksiä ovat sekä tyttöjen että poikien sukuelinten silpominen ja avioliittoon painostaminen tai pakottaminen mahdollisesti yllirajaisissa yhteisöissä. Yhteisöjen sisällä tapahtuva avioliittojen purkaminen (ei-juridisina) uskonnollisina sitoumuksina on myös monitahoinen kysymys, jossa naiset ovat eri asemassa kuin miehet. Myös suomalaisperäisissä esimerkiksi uskonnollisissa yhteisöissä voi esiintyä sukupuoleen ja tietyn yhteisön jäsenyyteen liittyviä ihmisoikeusongelmia. Tasa-arvopoliitikassa tulee pyrkiä keräämään tämän tyyppisistä teemoista tietoa, käsittelemään niitä avoimesti ja turvaamaan esimerkiksi tyttöjen ja poikien kehollinen koskemattomuus. Julkisen vallan ei kuulu jättää sukupuolen perusteella tapahtuvia ihmisoikeusloukkauksia tai niiden uhkaa huomiotta.

Muut huomiot

6. Muuta mahdollisesti huomioitavaa selonteon valmistelussa?

Sukupuolten tasa-arvoon ja syrjintäperusteisiin liittyvien käsitteiden selkeä määrittely ja niistä viestiminen on tärkeää saavutettavan tiedon ja kansalaisten osallistumisen vuoksi. Tasa-arvopoliittisen selonteon tulee olla relevantti kaikille suomalaisen yhteiskunnan jäsenille, ei vain gender-politiikasta kiinnostuneelle yhteiskunnalliselle eliitille.

Linda Hart

Esitän lausunnon Naisten osa (NO) -verkosto edustajana